

740

צוֹאוֹת

ה"ד יהודה בן הרא"ש ואחיו ה"ר יעקב בעל הטורים.

הוציא לאור

על פי כתב יד עם הנהרות והערות

שלמה זלמן שעכטער.

פה פרעסבורג, תרמ"ז לפ"ק.

נדפס בדפוס של דוד לאווי ושותפו אברהם אלקאלאי.

Drum est...

14/12 85

מגה אמתין ע"ה ה"כ אל"ה

צוֹאוֹת

ה"ר יהודה בן הרא"ש ואחיו ה"ר יעקב בעל הטורים,

הוציא לאור

על פי כתב יד עם הגהות והערות

שלמה זלמן שעכטער.

פה פרעסבורג, תרמ"ה לפ"ק.

נדפס בדפוס של דוד לאווי ושותפו אברהם אלקאלאי.

מנחת אהבה

לכבוד אבותי הישרים

ה"ה אהמ"ד הרב

מ"ה יצחק שעכטער נ"י

ואמי מורתו הקרה

מ' היה רחל תי

בנם המכבדם בכל לב

המוציא לאור.

ה ק ד מ ה

שתי הצואות אשר אנכי מוציא בזה לאור לקוחות הן מקובץ 27129 מאוצר הכ"י בבית עקר ספרים המפורסם בלאַנדאָן הנודע לתהלה בשם ברישיש מוועאום. הקובץ הזה מחויב עוד כמה קונטרסים אחרים אשר חוץ מצואת הי"ד יעקב — ולא אדע מדוע נשמטה — נקבו כולם בשמות ברשימת ספרי אלמנצי ע"י הרשד"ל ז"ל (דף ל"א מספר 226) ונקנה ע"י משניחי בית עקר הנ"ל בתוך שאר כ"י אלמנצי ז"ל בשנת 1864 למה"נ. זהו מה שידוע לי מהשתלשלות הכ"י הזה. ואין לי להוסיף עוד בענין צורתו רק כי הקובץ הוא בתכנית רביע בוגין קטן, וכי הצואות האלה נכתבו ע"י סופר אחד בכתיבה ספרדית — רבנית כאשר אדמה. ונוכרה הצואה מר' יהודה בשלשלת הקבלה בשם „אגרת התוכחת" וכנודע וכן נרשמה ג"כ בס' אוצר הספרים. והיוחסין והשה"ג בשם הר"ח וישאל מוכירים אותה בשם צואה סתם. והצואה השנית אותה של ר' יעקב לא ראיתי שנוכרה רק בס' אוצר הספרים הנ"ל מתוך כ"י אלמנצי (יו"א"ל) בשם „תוכחת הי"ד יעקב לבניו" והנה בעוד שצואת ר' יעקב היא פשוטה ואין בה מן הקושי כלום מצאתי באותה של ר' יהודה כמה דברים סתומים לי ואעיר עליהם במקומם. אבל כדי שלא לבלבל את הקורא בהערות גדולות יותר מדי אעיר פה על שני דברים.

הדבר האחר הקשה לי הוא הסגנון שבו מתחלת הצואה וזה הוא הלשון שם : „צואה מחסיד אחד מוסר לבניו. ואח"כ מתחלת שורה חדשה „וצוה אותם לשמור דרך האל . . . ועל זה אמרתי טובה תוכחת . . . ואפתח בקול תודה וכו' וכו'. והנה ברור שר' יהודה לא התחיל צואתו בהמלות צואה מחסיד אחד לבניו. אבל אחרי שגם בהשורות הבאות לא תמצא התחלה נכונה א"כ מוכרח שהתחלה האמיתית של הצואה היא חסירה. והנה עלה על דעתי שהתחלה היא בהמלות „וזאת ליהודה" אבל א"כ הא"ך נפרנס את החרון „ואפתח בקול תודה". ואולי יש להגיה „ופתח בקול וכו'". אבל זה דוחק.

הדבר השני הוא בענין סדר הזמנים. ואעתיק מתחילה דברי בעל שלשלת הקבלה. ז"ל (גבי דורות הרא"ש והרלב"ג) וראיתי באגרת התוכחת שכתב זה הרב (ר' יהודה) והוא כמו צואה לחמשת בניו האומ' בשנת ה' אלפים ס"ה לבריא' הושם בבית האסורים חרב הגדול ר' מאיר מרוגנטבורג כי המלך העליל עליו על עסק אחד . . . והמלך לא רצה שום ערב יהודי אלא הרא"ש תלמידו . . . והרא"ש ברח ושלח לפניו ר' יהודה בנו להכין לו צירה וכו'. ע"כ כפי מה שנוגע לענינינו פה. אבל אין שום רמז לקביעות זמן כזה בהכ"י אשר לפני. ואדרבה מהנקודות המפוררות כה וכה בהמשך הצואה בענין העתים יצא סדרם באופן אחר. ואסדר הפוסקות הנחוצות לעיני הקורא הנכבד.

- (א) ברך 164^b מהכ"י „ואני כבן ש' (1) שנים מארץ גזירה הוציאני".
 (ב) שם. ובהייתו בן כ"ח שנה שלחני א"א ז"ל לעיר טולמילה לתור לפניו הדרך".
 (ג) „שם אחרי כן כ"ג שנים נפטר א"א ז"ל".
 (ד) 169^a „וצאתי מאשכנז בן י"ג שנה ואני כבן מ"ו שנים באתי לטולמילה ב"ר"ח אייר שנת מ"ה".
 (ה) „שם כי מעת פטירת אבי שיש לו כ"ז שנים וג' חדשים".
 (ו) 170^b „לפי שטלטלנו ה' מלמלה גבר לטולמילה העיר הגדולה המהוללה ומעט זמן אח"כ נתגרשו היהודים בצרפת".
 (ז) 172^a „וסיבת ליציאת א"א ז"ל היתה מפני תפיסת הר' מאיר מרומנבורג ז"ל שתפשוהו (2) המושל והקהלות של אשכנז וכו'".
 והנה יוציא לנו מפיסקא א' ור' שזר' יהודה עוב את ארץ אשכנז בפעם הא' בן מ"ו שנה לחייו שהיתה שנת המיה לציירה וא"כ נולד בשנת ה' אלפים ושלושים. ומפיסקא ב' שבשנת כ"ח לימי חייו שהוא הנ"ח לציירה בא הוא ואביו לטולמילה. הוא הפעם הב' ואביו הפעם הראשונה. ומפיסקא ג' וכן מפיסקא ה' — אחרי שכל זה נכתב בשנת ק"ט והיא הע"ט לחיי ר' יהודה — שהרא"ש נפטר בשנת פ"א.

והנה הקורא מרגיש איך שסדר זמנים כזה הוא סותר לכל מה שנכתב בענין זה ע"י סופרי קורות ישראל⁽³⁾ הן אמנם דיש לומר כאי חזית דסמכית אהני סמוך אצואה של בן הרא"ש והוא יותר בטוח ברבר זה. וכן דעתי הקלושה נוטה לקבוע זמן מיתת הרא"ש בשנת פ"א וכבהקדמת הציירה לדרך וכן בשאר הפרטים. אבל הפרט האחד שלבי מנגס בו הוא בענין ביאת הרא"ש לספרד שקשה עלי לפסול את עדיות בעל הציירה לדרך ובעל היסוד עולם שהיו מתלמידיו או מתלמידיו תלמידיו של הרא"ש. ומה שגור יותר קשה בעיני הוא מה שהבאתי בפיסקא ו' — ג"כ דברי יהודה בהצואה — שמיצט זמן אח"כ (אחר ביאת הרא"ש ומשפחתו לטולמילה) נתגרשו היהודים מצרפת. וכידוע היה גירוש זה בשנת ס"ו ואך יתכן שר' יהודה יקרא מעט זמן אח"כ למאורע שלא בא עד מ' שנים אח"כ. וע"כ נראה לי שיש להגיה בפיסקא ב' במקום „כ"ח שנה" ל"ה שנה ויחיה לפי זה זמן ביאת הרא"ש לשם בשנת ס"ה שהוא ה"ה לחיי ר' יהודה וקרי שפיר מעט זמן לגירוש צרפת שהיה בשנה שלאחריה. ובשאר הפרטים אנכי נסכך על דברי הצואה אחרי שאינם מוכחים לא מעצמם ולא מעדיות הראשונים. וכדי שלא ליתן מקום לבעל דין לחלוק ולומר, הרי מצבה ה' שבספר אבני זכרון שגם היא קדומה מכחשת כמה פרטים בענין חיי ר' יהודה ע"כ אעיר עוד פה מה שנראה לי בכיאורה. הנה כבר העיר הרב מהרש"ל ז"ל שם שנפלו בה טעויות והגיה שם מה שהגיה והקורא יראה כמה מן הלחץ והרחק יש בהגותו. ואין ספק אצלי שאלמלי ראה את הצואה הזאת היה חוזר בו. ואני אניה את המצבה בדרך כזה. והוא כפי מה

(1) הש"ן הזאת היא בסוף השיטה וזאת שלאחריה מתחלת במלת שנים וא"כ חסר הזמן אבל נראה מדלקמן שצ"ל שלשה עשר שנים והסופר דלג משין לשין. ואין גזירה היא ארץ אשכנז משום שמצאות בה גזירות וככפנים.
 (2) כן הוא בהכ"י. וסיבת הדבר הוא מפני שהסופר חפץ לכתוב „המושל" ושעה וכתב במקום המ' הא' וניכר מתוכו שהסופר רצה לפסול את האלף ע"י קוים. והערתו על זאת כדי להוציא מלב הקורא שהיה פרט איוה אשר נשמט.
 (3) ע"י הקדמת הציירה לדרך ספר יסוד עולם שער רביעי פו"ח, יוחסין, שלשלת הקבלה, צמח דוד במקומם נבי הרא"ש. והנהגות הרב רשד"ל ז"ל לספר אבני זכרון דף ט' ודף ע"ט ובחלק ז' מספר קורות היהודים להרב מהרצ"ה גראץ נרו דף קנ"א וקנ"ד והרב מהר"ד קאסעל נרו בהקדמתו להשאלות ותשובות של ר' יהודה.

שנתבאר לנו נולד ה"ר יהודה בשנת ל' ליצירה ויצא מאשכנז בן י"ג שנה (פיסקא ב') ובא לטולטילה בפעם הראשון בשנת מ"ה ולפי זה יש להגיה בשורה ה' של המצבה הנ"ל "הנולד באשכנז יום שלישי (במקום יום ששי) לעת ערב כט' באב כי הקביעות בשנת ל' היא השי"ג⁴) ובשורה ו' מהמצבה "ויצא משום יום ראשון כ"ב בתמוז באני שמי"ג" (שנת מ"ג תחת שימצא או שמצא שאין לו מובן כלל) וכן היה ג"כ הקביעות בשנה זו זח"ג וכ"ב בתמוז חל ביום ראשון. ובשורה ז' מהמצבה "ובא אל טולטולה ששי (במקום שלישי) ביום הלל ברי"ח אייר". וזה מסכים עם הקביעות בשנה זאת ג'ב'ה' והיה א' דר"ח אייר ביום ו' וכ"ם מסכים עם דברי הצואה (פיסקא ד') וקאי הכל על ביאת ה"ר יהודה לספרד בפגע הראשונה ואין לו עסק כלל עם הרא"ש ונתחלף להסופר ששי בשלישי ולהפך. ובשורה י"ד שם יש להגיה "ויחזק בוי"ך שנים בישיבת אבותיו" במקום בא"ך שאינו רגיל וג"כ אין לו שום כונה, זה הוא מה שנראה לפע"ד בענין זה. והנה ימצא עוד כמה דברים בהצואה הזאת אשר ראוי לדבר עליהם בפרוטרוט כגון מענין ההספקה של הקהילות בימים הקדמונים להרב שלהם ומהחששות בלבן של הרב בלקיחת ההספקה וכדומה כמה ענינים הנוגעים להחיים וההרגשות של ישראל קדושים בני קדושים בהימים הקדמונים. אבל הנחתי כל זאת להחכמים העוסקים בהדברים האלה בפרטות וכחם יפה לרון על כל זה בדין אמת לאמיתתה של התולדה. ובכלל אומר כי לא נכנסתי לדבר זה שהוא חוץ מנדרי למורי רק יען כי חסתי על הכ"י הוה שיש בו כמה מילי מעליותא וכבר השתוקקו חכמי ישראל להנות לאורו זה רבות בשנים (עיין מהר"ד קאססעל נרו בהקדמתו לזכרון יהודה) וע"כ אמרתי למה תהא תורה מונחת בקרן זויות וקמתי והעתקתי הכ"י ונתתי עליו איזה הערות והרי הוא כעת לפני כל כאן דעסקין באוריתא והם יוכלו עתה לדרוש את דברי הצואה בכל פנים שהבקורת הנאמנה משתמשת בהם.

עוד עלי להעיר כי הנקודות המפסיקות אנכי הוספתן ואינם בתוך הכ"י ולא עשיתי זאת רק להקל עלי ההשקפה בתוך הדברים. ואקוה כי גם להקורא הנכבד לא יוקן אם לא יועילו ועמו הסליחה.

⁴ בסימני הקביעות נשתמשתי בהלוחות להרב מהרצ"ט פינליש הנספחים בסוף ספרו דרכה של תורה.

הקדמה על ענין קצת הכתוב
 י"ד תמוז תרמ"א

164a ב"ה.

צוואה מחסיד אחד מוסר לבניו.

וצוה אותם לשמור דרך האל ארוניו. לא מפני שאינם טובים כבני זכנם.
 אלא כדי להנהיגם בדרך הקדמונים. והם הנקראים רעים כשהם אוזוים מעשה
 אבותיהם ביריהם. ועל זה אמרתי טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת. כי אז
 תהיה ללבבות נקשרת. ואז למוכיחים ינעם. ביודעים כי שמעם ינצרוה כאישון עינם.
 כאמור מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון (משלי כ"ג) ואפתח בקול
 תורה¹ ואת ליהודה בתחילה. לצור נורא עליה. אשר לו התפארת והגדולה.
 ומרום על כל ברכה ותהלה. אשר בטרם הוציאני. למופת זכרני. בהיות אמי מורתי
 הרה ממני אמרו לה בחלום שתלד בן. ואם היתה רוצה² שיהי³ חכם או עשיר.
 והשיבה שהיתה רוצה שיהיה חכם ואם לפי האמת החלומות שוא ידברו. כי לא
 למדתי חכמה לפי ההטעאה. קצתו נתקיים שמדמין העולם שאני יודע ספר. ונותן
 למרי שפר. גם עושר נתן לי האל יתי יותר מבן גילי. במה שמטריפני בית כור
 לחם חקי. שמה בתלמי. ויהי בהיותי כבן שלשה חדשים בעיני חילתי. וממנו
 כבתחילה לא נתרפאתי. ואני כבן שלש שנים השתדלה אשה אחת לרפואי. והוסיפה
 על עורוני. עד אשר עמדתי שנה אחת כלוא בבית. לפי שלא ראיתי הדרך אשר
 הייתי הולך. עד שבאת יהודית אחת יודעת ברפואת העינים. והשתדלה⁴ כשני
 חדשים ומתה. ואלו היית עוד חדש אחד אפשר שהייתי רואה כבתחילה. ואלמלא
 השני חדשים⁵ 164 שהשתדלה עמי אולי לא הייתי רואה אצן מאורות מימי. ברוך
 השם שהפליא עמי חסדו ופתח לי מאורות לראות בעין מעשה ידיו. ומאז למדתי
 המסכתות שהיה מגיד אצלי בשיבה. כפי השגתי בלבד לא בקושיא ותשובה. ואני
 כבן שני⁶ שנים מארץ גזירה הוציאני. ולטלי מלה גבר מלמלני ומשנות למוד
 אשכנז יצאתי. ולשנות צרפת לא באתי. כי הגלות מבלבל הרעת וגם לא היה לי
 כתב ולא לשון ללמוד בכתב ספריהם. ולהכין לשון מליצותיהם. וגם לא יכולתי
 לטרוח ימים ולילות. מהולשת העינים כי הם אפילות. ולכן לא יכולתי לכתוב ספרים.
 ולא לחבר חבורים. ובהיותי בן כ"ח⁷ שנה שלחני א"א ז"ל לעיר טולישלה לתור
 שם מקום וכן עשיתי. ושלחו קהל טולישלה בשבילו ולא הניחוהו קהל טולישלה

ש"ק
 13
 צ"מ

(1) אולי היא בכאן ההתחלה של הצוואה ועיין בהקדמה.
 (2) ע' בהקדמה בהערה א' שם ששיערתני שצ"ל שלשה עשר שנים.
 (3) אולי צ"ל לה ועי' בהקדמה.

לצאת מביניהם, ושלחו אחרין שלוחיהם. ובחורתי ארבו עלי גוים עריצים לקחת נפשי זממו, וננער מהם כל אשר זממו, ואלהי אבי היה עמדי, ומלאכיו חנו סביבי ושבתי בשלום אל בית אבי, אחרי כן כ"ג שנים נפטר א"א ז"ל. גם כי היו בעיר גדולים וחכמים ממני, המה אלי השיית חן וחסד בעיני אנשי העיר ועל כסא א"א ז"ל הושיבוני, ואני ללכת באלה לא נסיתי, גם לא עמרה לי חכמתי, ואני גר ותושב, למאומה נחשב, נמשל ככהמה, ולדעת חכמה לא הגיע שכלי, ולא מצאתי און לי, ויהי היום ואני יושב ודומם, ולבי בקרבי אשתומם, ובידי ספר כתובים, ואומר אך יעלה גורלי, ואחשבהו לסימן לי 165^a ואפתח ועלה בידי הפסוק הזה ויאמר נתן אל דוד כל אשר בלבבך עשה כי האלהים עמך (דה"א י"ז ב'), וכאשר הפסוק הזה נודמן לי שמחתי, ואמרת אעפ"י שאין נחש יש סימן, ובזכות הרחמן האל הנאמן עברתי בטוב כל עניני, ועד הנה עורני י"י, גם חפצי בבנים אינו מאהבתי להם, ולא להחכבד בהם, רק להתקיים המצוה אשר נצטוונו בה, ולהיות לי זרע ממלא מקום אבותי בתורה ובמצות, ועל זה היתה תפילתי רוב הימים על קברי הצדיקים התמימים, והי' ברחמי נתן לי חמשה בנים, וחשבתי עצמי בהם בן איש חי, בתוך עמי ואחי, ובעונותי נלכד האחד הבריה התיכון⁴, אשר חשבתי שהבית עליו נכון, ועבר תנור ועשן ולפיד אש בין בתרי ונתחי, והעמיד בקרבי איש חי, ומעיד אני עלי שמים וארץ שחייב אני לאל בזה וכפלים, וידעתי כי צדקו משפטיו, ואמונה עינני, ויסור יסרני, ולמות, לא נתנני, וזאת נחמתי בידעי כי לא נענש בעונו בידי שמים, ויכיו אשר היו מעלים עסק בדת קדומת יומים, ובהגיע תור זמני, אלכה ואראנו בית אל אמצאנו, ובמזה אני ברחמי שמים שיתן לי תמורתו, וששון לבי יחדש, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש, ובשביל חולשת עיני, עזבוני אבי ואמי לעשות כל הישר בעיני, ולא יסרוני, גם לא הוכיחוני, ועל כן להוכיח אחרים לא הורגלתי, כי לא למדוני, ואפ"י לבני לא אדע להוכיח, ואם לא יוכיחו עצמם, ממני אין להם מוכיח, גם אין לי פנים להוכיחם בפה פן אלבין פניהם, ואם רע עלי רוע מעשיהם, ואין לי שמחה בעולם כמו פעולתם הטובה, ולא יגון ואנחה כמו ברוע מעללם, ושנאתי את החיים כמו שראיתי שאינם 165^b הולכים ברכי אבותם, בשבתם בקומם והליכתם,

ועתה מלאני לבי לכתוב להם ואת האגרת תוכחת מוסר מגדת, ומצוה אני עליהם לקרותה בכונה פעם אחת בחודש, ולב טהור ורוח נכון בקרבם יחדש, כי תהיה להם למוכרת, ביני וביניהם למשמרת, אולי ישובו וישמעו בקולי, ואחיש המפלט להם: ועתה התיצבו ואשפמה אתכם מדוע לא תלכו בדרך אבותיכם, ולא תהיה יראת השם תמיד לעיניכם, ובתורתו לא תהגו תמיד כל ימיכם ולילותיכם, ואינכם משכימים ומעריבים לבית תפילותיכם, ולפנים הוא כל למודכם, ובמשא מתן בהלכה אתם כאלמים, לא תפתחו שפתותיכם, ואתם מתחברים עם מי שאינם הגונים לכם להתחבר עמם, כי מן הראוי הוא שלא דרכיהם דרכיכם, גם אינכם מכבדים אמנם ואביכם, כי לא תבושו מעצמיכם, בעשותכם (זה) משותיהם (ויצ"ב)⁵ ושאר צרכיהם, הלא ידעתם כי לכבוד המקום הוקש כבודם, כי שלשה שותפים יש באדם, ומה יש (לאדם) לאב לעשות לבנים ולא עשיתי לכם, בכל עת וזמן מוזמן מאכלם ומשתיכם, וכל צורכיכם, וספרים רבים יש לכם וכל מחשבותי עליכם, לתקן עצמיכם, ולהשאיר אחרי ברכה לכם, ואם התורה לאכול המן נתנה הלא כמותם (בי) כמותכם, ואם בשביל נשים הלא אתם נשואים נמשפחתכם, אשר לא יבקשו

(4) ע' אבני זכרון מצבה ד' ואם הוא ר' חיים זה הזכור שם א"כ היה ר' יהודה בן ס"ה כשהוליד אותו וגם הוליד בנים אחרי כן עוד לפי המשמעות של הבריה התיכון שהוא האמצעי שבבניו ואולי הוא לאו דוקא וצ"ע. (5) מ"ס וכן הכנסתי כל כיוצא בזה בספרים.

גדולות מכם. ואדרבה (ואדרבה?) להחזיק אתכם בלמוד יחיקו ידכם. ומה תעשו ליום פקודה. בתתכם חשבון על כל מדה. ומה תשיבו על תוכחת לפני בוחן 166^a כליותיכם. יום למשפט יעמידכם. ועל כל מעשיכם. אל בני עשו למען כבוד השם יתברך ולמען כבוד אבותיכם. והשיבו דרכיכם ומעלליכם. ושמעו אל יהודה אביכם. ועשו עיקר, תורתכם. וזכרו בוראכם. בימי בחורותיכם. בעורכם בכחכם. וקבלו עול התורה עליכם. ולא תמוש מפניכם. ויהיו לשם שמים כל מעשיכם. ושם אשר הורישו לכם אבותיכם החזיקו בו והנחילוהו לבניכם.

ועתה בני שמעו לי ואשבי דרכי ישמורו. לכו בני שמעו לי (ואשרי דרכי) יראת ד' אלמדכם. הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם. ולמה לזה העולם הובאתם. לא לאכול ולשתות וללבוש שש ורקמה. רק לעבודת האל תולה ארץ על בלימה. ולפי שחיבה חכמתו שלא יקיים הגוף בלי אכילה ושתיה, ובבלתי כמות לבסות הגויה. נתן רשות לאדם לאכול ולשתות וללבוש לקיים הגוף. ולהיות חבור לנשמה לקיים מצות האל כל ימי חבורם. והאכילה לאדם כשמן לנר. אם ירבה יאיר ואם ימעט יכבה. ויותר מהרה יכבה ברוב מבמעט. וע"כ יש לכם להשמר ולהזהר כאכילה גסה. ויותר עונש לאדם ההורג עצמו מהורג את אחרים. ואכילה גסה קשה לגוף כחרבות מלבד שמונעתו לעסוק בתורת האל ויראתו. תמיד יהיה יראת השם על פניכם. ופסוק זה הרגילו לומר תמיד בכונה ולא ימיש מפניכם שויתי י"י לנגדי תמיד (בכל דבר המביא לי) ⁶ כי מימינו בל אמוט. (תהלים י"ח ח'). ותהיו ערומים לחשוב תמיד בכל דבר המביא לידי ראית שמים ולא תנחווה בשביל אדם המלעיג ⁷ 166^b עליכם. ולא בשביל דבר אחר: הו והירין לעסוק בתורה בקבע ותשאו ותתנו בה והשתדלו להגיד הלכה בכל יום לאחרים ובוזה תצטרכו לדקדק בה. וגם במוציאכם אותה בפה לאחרים תקבע בלבבכם. ותחזרו תמיד מלמעלה. ואם תוכלו מראש היסכתא. ורו"ל דרשו עובר אלים אשר לא עברו אינו דומה שונה פרקו כאה פעמים לשונה מאה ואחד. וע"כ כל הלכה תקראו מאה פעמים ⁸ וגם תקבעו שעות ללמוד הלכה מפוסקים בכל יום. וגם תשתדלו ללמוד מסכתא עם פ"י רש"י. סוף דבר יש לכם לחשוב שאתם שכירי יום לעשות עבודת השי"ת כמו שאמרו בעירובין אנו אנורי דיומא אנן ⁹ לא כל שכן אתם שכל מה שיש לכם הוא מהקהל ומן ההקדש והוא נתון לכם בשביל למורכם שאתם באמת שכירי יום ויש לכם לעשות מלאכתכם באמונה ונאמן הוא בעל מלאכתכם שישלם לכם פעולתכם. גם הנה שכרו אתכם. כי הקדימו לכם. ואל תחשבו בלבבכם. כי התורה ירושה היא לכם מאבותיכם. ושאינכם צריכים לשרוה בה. כי אין הרבר כן ואם לא תשרוה בה לא תזכו בה. ועונש שלכם גדול משל אחרים. כי תעובו אומנות אבותיכם. וגרסינן במסכת נדרים מפני מה אין תלמידי חכמים מצואין לצאת מהם ת"ח אמר רב יוסף כדי שלא יאמרו ירושה הוא לכם מאבותיכם רב ששת אמר משום דקרו לאינשי חמרי רב אמר כ"י שלא יתגברו על הצבור רבינא אמר מפני שאין מברכין על התורה תחילה ¹⁰ 167^a ואתם הוורו מכל אלו הדברים. גם תקבעו עתים ללמוד הפסוק בקדוק ופירושו. ולפי שבקמנותי לא למדתי אותו כי לא הורגלו ללמודו באשכנז לא יכולתי ללמדו בכאן. גם על הפרשה תקראו בכל שבוע פירושו רש"י ופירושים אחרים. גם תרגילו עצמיכם בדרשים ומדרשים. ובוזה יגדל שזכרם כאשר תדרשו ברבים ותשיבון מעון. ורו"ל אמרו האי מאן דבעי למיהוי חסידא יקיים מלי דאבות וכו'. ואני כשעשיתי הוירוי שלי והנהגתי עצמי לקראו ממנו

⁶ נשתרבה מהשורה שלאחריו ע"י ט"ס.

⁷ ע"י חניגה ט' ב' ונראה שיש לדוסיף פה מלת ואחר.

⁸ עירובין ס"ה ע"א ואין הס' ד"ס לפני.

⁹ נדרים פ"א ע"א וע' על השינויים שם.

לשון

ליראת

ד"ה

פרק בכל יום כן תעשו גם אתם על שלחנכם קודם ברכת מזון תקראו ממנה פרק אחד בכל יום עד שתרעו המסכת על פה¹⁰). ודבר זה ירגילכם ומשכן להיות חסידים, וגם תאמרו בכל יום דברי תורה על השולחן וכאלו תאכלו משולחנו של מקום, וגם תרגילו עצמיכם ללמוד בספר חובות הלבבות ובספר הישר ובאגרת תשובה לר' יונה ז"ל וכיוצא בהם, ושימו לבבכם לאשר תקראו בהם שתהיה הקריאה על מנת לעשות, ותהיה בכונה הלב, והשמיעו לאזניכם מה שאתם מוציאים מפיכם, ותקחו ק"ו בעצמיכם אם היה לכם לדבר לפני מלך בשו"ו ודם א"ך הייתם מפנים לבבכם מכל המחשבות וכל כוונתכם לדעת¹¹) ולא תחשבו זולתי בדבר ההוא ועל אחת כמה וכמה לפני מלך מלכי המלכים י"ת וי"ת שמו ותחפלו עם הציבור במקום שהם מתפללים במקום שהצבור שם, והזהרו שתהיו מן הראשונים, ולא תעשו כמו שאתם עושים שאחר ההלכה אתם יוצאים מיד ואינם מתפללים במקום שהצבור שם, והזהרו שלא תדברו מברוך שאמר עד שתסיימו התפילה ב¹⁶⁷, ולא בחזרת ש"צ התפילה, ואם אין עשרה ששומעים תפילה היא חזרה שלא כד"ן, והזהרו שתהיו לעולם מהם, והרגילו עצמיכם להתפלל להוציא הרבים, ותהיה התפילה בנחת ובוה תתעורר הכונה ותהיה מקובלת, והזהרו מאד שלא תהיו מר' כמות שאין ראות פני שכינה, והם: כת שקרים, ולא ימצא בכם דבר שקר וכזב, אבל האמת והאמונה יהיו אזור חלציכם; איש היה במשפחתנו והר' אליקים שמו, והיה בבית השר שלו, וכל אשר היה לו היה בידו, והיה משתבח בו לעמו שלא יוציא שקר מפיו לעולם, לא לתועלת, ולא ללא תועלת, ואמרו שהיה איש אחד רשע שלא הניח עבירה שלא עבר, וזוהי חכם אחד שיוהרו דרך תשובה בדרך קל, אמר לו שמרו עצמך מלשקר, יצא שכה ושוב לב, כמדומה לו שהתיר לו ללכת בשירות לבו כבתחילה, מלך בלבו לגנוב כמו שהורגל, אמר בלבו מי שישאלני אנה אתה הולך, אם אומר לגנוב האמת אתפש, ואם אשקר אעבור על צווי החכם, ועל זה הדרך כל העבירות, ושב בתשובה שלימה; וכת לצים, ואתם אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם, ופן תאכל אש רוחכם, ומכל התול ושחוק שמרו נפשיכם, ואסור למלאות לאדם שחוק פיו בעוה"ז, גם שחוק למעות אל תשחקו, כי גם הוא ענין של גזלנים; כת חנפים, והזהרו שלא תחניפו לשום אדם, ולא תשאו פניו בד"ן; כת מספרי לשון הרע, והזהרו ממנו מאד כי הוא מביא לכמה עבירות, רוב בני אדם נכשלים בו, ואמרו רז"ל במס' בתרא רוב בגול ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע, והעמידו אותו באבק לשון הרע¹²), ואמרו רז"ל אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך כך בא לירי גנותו¹³) וכל כיוצא בזה לא מצאתי לגוף טוב משתיקה, ולעולם יחשוב אדם עצמו קודם שידבר אם יהיה בו תועלת ידבר, ואם לא לא ידבר, כ"ש אם יהיה בו הפסד, והו"ו זהירין מן הגאווה כי תועבת י"י כל גבה לב, והוא מלבושו של הקב"ה, ודישתמש בתגא חלף, ואמר חכם אחד א"ך יתגאה אדם והוא עבר דרך השתן ב' פעמים, ותתדבקו בענוה שהיא המדה הטובה שבמדות, ובה נשתבח משה רבינו ע"ה שנא' והאיש משה עניו מאד, ורז"ל אמרו כאר מאד הוי שפל רוח, ואמרו רז"ל מה שעשתה חכמה עמרה לראשו עשתה ענוה עקב לראשו¹⁴) והו"ו זהירין לכבד כל אדם ובוה תהיו מכובדים שני' כי מכבדי אכבד (שיא' ב' ל'), ושאלו לחכם ראינוך תמיד מכבד לכל אדם, והשיב לא ראיני מה שלא הכרתי לו מעלה עלי, ובשביל זה כבדתיו, אם היה זקן אמרתי זה עשה יגבר

¹⁰ לא ידעתי ענין הירודי והמסכת ואולי איזה קיטעא כאן.

¹¹ צ"ל לדעת.

¹² ב"ב קס"ה ע"א.

¹³ ע' ערכין ט"ו ע"א.

¹⁴ ע' ירושלמי שבת: ע' י"ג ובשה"ש רבה ובתנחומא ס' בראשית וצ"ל כאן לרגלה.

טובות ממני. אם היה עשיר אמרתי זה עשה (ויהי צדקות) ממני. אם היה כהור אמרתי הטאתי יותר ממני. אם היה עני אמרתי זה סבל יסורין. אם ה' חכם ממני כבדתיו בשביל חכמתו. אם לא היה חכם ממני אמרתי עונשו מועט משלי. שמעוה ודעו לכם: והווי זהירין לאהוב ולכבד המוכיח אתכם. והכי גרסינן בערכין פרק יש 168b בערכין אמר ר' יוחנן מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקה על ידי עקיבה ע"י שהייתי קובל עליו לפני רבן גמליאל וכ"ש שהוסיף אהבה לקיים מה שנאמר הוכח לחכם ויאהבך¹⁵) ואמר החכם אהוב את המוכיחך ושנא המשבחך כי המוכיחך יועילך והמשבחך יזיקך. ותחשבו כי האדם גר בארץ ימים ספורים. לא ידע מניינם. ומתי יהיה מוומן לפי מלך מלכי המלכים ליתן דין וחשבון מכל אשר עשה. וכל אשר ימצא בכחו יעשה. ולא תהיה בעיניו שום מצוה קטנה כי אין קץ לפתח. וככלה הבא כשהשם ית' משלם שכר לצדיקים. שואל הצדיק למה נותנין לי שכרי כל כך. ואומרים לו על שעשית מצוה פלונית ביום פלוני. והוא נאנח ואומר על דבר קטון כזה נותנין לי כל כך שכר. אוי לימים שאבדתי שלא עסקתי במצות. וע"כ החכם יזהר שלא יאבד שעה משעותיו רק ישתדל במצוות ויחשוב תמיד ביראת ה' ובעבודתו.

חסדי ה' אכזיר כעל כל אשר גמלני. האלהים הרועה אותי מעודי. עד יומי. ואשר בדרך אמת הנהני. ומבית אבי לקחני. ולפניהם למחיה שלחני. בארץ נכריה להדריכני. ולחן לחסד ולרחמים בעיני אנשי הארץ נתנני. וכסא כבוד הנחילני. למען כבוד שמו לא למעני. כי מה חיי ומה אני. הלא הקטון שבהם אצבעו קטנה עבה ממתני. כ"ש גדול שבהם. ואני נגדם כחוב בעיני. ועלה על לבי מלאני. להזכיר מעשה נסים 169a שעושה ה' תמיד עם הבל וריק כמוני. ועל לחם חקי שהטריפני. בלתי רודפי אחר הממון. והוא לא כן עמדי. יצאתי מאשכנז בן י"ג שנה ואני כבן ט"ז שנה באתי לטוליטלה ברי"ח אייר שנת מ"ה. דבר פשוט כי כשיצאתי בן י"ג שנה לא היה לי כלום. וכשנשאתי שתי בנות הר' יחיאל והר' שלמה זצ"ל (לא ירשתי רק דבר מועט). לא נתנו לי עמם כשיעור ההוצאה של הבגדים וההופות. ומאז"ל לא ירשתי רק דבר מועט בחלקי כן הספרים. כי כל מה שהיה לו בעת פטירתו עם כלי ביתו לא היה בו כדי להשלים צואתו. ולא לקחתי מימי כתנות מחיר. רק אלף וארבע מאות זהובים שננתנו לי שלשה אנשים שבקשתי מהם להלוות לי מעות ולא רצו בהלוואה ונתת ל¹⁶) הסך הנזכר. ומפני גדולתם ומעלתם לא יכולתי להשיב פניהם מלקבלם. ונתתם לנשואי אחותי. והפסדתי ביד המשתדלים עבורי. והכמון לא היה שלי. כי ז' אלף זהובים כהם ביד אחי ה"ר אליקים נר"ו. וח' אלפים ות"ק זהובים ביד ר' מרדכי צרפתי¹⁷) אלפים זהובים וביד ר' נסים שלשת אלפים זהובים. והאחרים ביד בני אדם הרבה. ונלאתי לכותבם. ולא עברתי זמני עד ככה רק ברחמי שמים. אשר נתן בלב בני אדם להלוות לי מעות ולהשתדל בהם ולהתפרנס מן הריחה. כי מעת פטירת א"א ז"ל שיש לו כ"ז שנה ושלושה חדשים לא לקחתי מהקהל יצ"ו בתנאי מהם רק אלף וכיאתים ותשעים זהובים. והיה מה שלקחתי בשתי שנים ור' הרשים ונסתלקתי מליקח מהם 169b תנאי עד שנשלמו העשרה שנים הנזכרים¹⁸) ומאז לקחתי מהם אלף ות"ק זהובים בשנה. עד אגושתו. הא¹⁹) שהם

¹⁵ ערכין ט"ז ע"ב וכהנ"א שם.

¹⁶ צ"ל ונתנו לי.

¹⁷ ניכר מתוכו שאיזה חיפור דברים יש כאן והנה לקמן איתא שהפסיד ביד

ר' מרדכי יותר ו' אלפים זהובים וע"כ נ"ל שיש להגיה כאן "ולא השיב לי (או איזה לשון אחר כיוצא בזה) רק ב' אלפים זהובים וששה אלפים ות"ק נאבדו לו.

¹⁸ אנה נזכרו? ואיזה קוטעא יש כאן וע' הערה 22.

¹⁹ ה' אלפים והשאר חסר בכ"י.

ט' שנים וי' חרשים שלקחתי מהם י"ד [אלף] ותשי"ג זהובים. ומאז החזירו לי
 התנאי ג' אלפים זהובים בשנה. והתנו שישאר מהם אחרי לאשתי ולבני או למי
 שיהיה או מהם בטוליטולה אף אלף זהובים בשנה עד י' שנה רצופים. ולכל מי
 מבני בחיי שיהיה לו מן התנאי שלו מ"ט²⁰) זהובים בשנה עד י' שנה. וכל זמן
 שתהיה תורתו אומנתו (ולקחת) מהם וידור בטוליטולה. ומי שישאר מבני אחרי
 תוך י' שנים הנזכרים שיהיה לו מן האלף זהובים הנזכרים ש' זהובים כל זמן
 שתהיה תורתו אומנתו ולקחתי מהם מאנושתו הנזכר עד סוף נוביימרי זה בשנת
 ק"ט לפרט ז' שנים וד' חרשים כ"ב אלף זהובים. כך כל מה שלקחתי מהקהל
 יצ"ו עד סוף נוביימרי ל"ז אלף זהובים ומ' ואחר²¹) זהובים. מאלו לקח בני שלמה
 בשתי שנים ושני חרשים ח' מאות זהובים על הדרך המפורש למעלה נמצא שלקחתי
 ל"ז אלף זהובים ומאתים ומאתים ואחד זהובים²²). והתנאי שנתנו לי הקהל יצ"ו.
 לא נתנו לי בשביל שבקשתי מהם שיתנו לי. כי ידעתי כי איני ראוי לכך. אך
 מרוב חסדם ואהבתם עם א"א הרי ז"ל. ובשנה העשירי שמעו הקהל שהיה רצוני לבקש
 מנוח במקום אחר וקבעו לי אלף ות"ק זהובים בשנה. ואם היה רצוני ליקח מהם
 יותר שיהיו²³) נותנים כמו שמפורש בכתבם אשר בירי משנת ק"א. כאשר ברח
 לי ר' מרדכי הפסדתי בידו יותר מו' אלפים ונשמע לגדולי הקהל יצ"ו שהיה
 170^a רצוני ללכת למדינת אישבילא. בקשו לי שאר והחזירו לי התנאי ג' אלפים
 זהובים בשנה. וידעתי כי אינו בזכותי רק בזכות הרחמן האל הנאמן ובזכות אבותי
 גודרי פרץ. קרושים אשר בארץ. ובוהן לבות יודע כי כל הפצי ורצוני בבנים בעולם
 הזה אינו רק להיות לי זרע שימלא מקום אבותי בתורה ובמעשים טובים ובמצות.
 וזאת בקשתי מאת יושב הכרובים. אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש עלי ועל
 בני ועל כל דורותינו אחרינו שבתנו בבית ה' כל ימי חיננו לחוות בנועם ה'
 ולבקר בהיכל תורתו מבקר ועד ערב ומערב עד בקר לפני ה' לרצון ולהרחיקנו
 ממתי שוא ולצון ולהחזיק במעשה אבותינו. אשר קבלה בידינו אשר מכמה דורות
 אשר לפנינו היו בעלי תורה ואנשי מעשה ויראי אלהים. ומהם יצאה תורה לישראל.
 וזאת תפילתי כל הימים על קברי הצדיקים והתמומים. הבון עולמים מלך יושב
 על כסא רחמים גלוי וידוע לפניך שכל הפצי בבנים לא בשביל אהבתו בהם ולא
 בשביל להתכבד בהם רק לקיים מצוה שצויתנו בפריה ורביה יהי רצון מלפניך
 שתתקנינו בעצה טובה מלפניך בכל ענינינו ותהיה יראתך על פנינו לבלתי נחמא
 ונחיה לפניך ביראתך ויהיה לי זרע של קיימא זרע אנשים זרע שימלא מקום אבותי
 ויעמיר לנו השם 170^b ברחמי זכות הצדיק הקבור בקבר הזה ותשמע תפילתי
 במקום הזה. גם הוא יתפלל בעדינו תמיד כל היום יברכנו. ואחת מן העצות
 הטובות שחשבתי ברבר הזה הוא שאשיא את בני במשפחת בית אבי. ויש לי בזה

²⁰) נראה שצ"ל מאה.

²¹) נראה שצ"ל מאתים וארבעים ואולי ככאן האותיות ומא' ואר' והמעותיק טעה.

ועשה מזה ומא' וע' בהערה הסמוכה.

²²) נראה שצ"ל ומאתים וארבעים זהובים וכדלעיל. והגהותי היו לפי זה הדרך.
 כשנצרך השתים עשרה מאות ותשעים זהובים שלקח בפעם הראשונה מהקהל עם
 הארבעה עשר אלף ושבע מאות וחמשים בעד עשר שנים ועשרה חרשים (לפי חשבון
 של ט"ז מאות לשנה) ושנים ועשרים אלף בעד שבע שנים וארבעה חרשים (לפי
 חשבון של ג' אלפים לשנה) יעלה ס"ה שלשים ושמונה אלף וארבעה זהובים וכשנחמסר
 מזה השמנה מאות שנתן לר' שלמה בנו יעלה להחשבון של שבעה ושלושים אלף
 ושתי מאות וארבעים זהובים. והסופר גם כאן טעה על הדרך המפורש למעלה והאלף
 נשתייב מהטעות הראשון.

²³) צ"ל שהיו.

(גלגלת)

170b

dl

הרבה טעמים. האחד שהוא דבר נאה ומתקבל ענבי הגפן בענבי הגפן. וגם היא
 מצוה רבה כמו שאמרו רז"ל האוהב את קרוביו והנושא את בת אחותו והמלוה את
 העני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר או תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני²⁴.
 ועוד אנשי משפחתו הורגלו עם לומדי תורה ונכנסה אהבת / בלבן ויעזרו
 בעליהן לקיים תלמודיהם ביריהם. ועוד שלא הורגלו בהוצאות יתרות ולא יבקשו
 מבעליהן מותרות ובקשות המותרות הן המטרידות האדם מן הלימוד. ועוד שעל
 דרך הרוב הבנים ידמו למשפחת האם. ועוד אם בשינוי הימים יראה לאיש לבקש
 מחייתו בעיר אחרת אין מי שיעכב ביד האשה ללכת אחריו אישה: והעצה השנית
 היא שאכתוב קצת מתולדות אבותי הקדושים אשר בארץ לתיגלת הבאים אחרינו
 לפי שטלטלנו השם טלטלה גבר לשולישולה. העיר הגדולה המהוללה. ומעט זמן
 אח"כ נתגרשו היהודים מצרפת. אולי יעלה בלב אדם שנתגרשנו מארצנו או משום
 שמץ דבר יצאנו משם וע"כ יאות לי להוציא דבר זה מלב בני אדם. וגם כאשר
 יראו זרענו יושר פעולת אבותינו יבושו מאד מנפשותם. אם לא ילכו באורחתם.
 וישתדלו בכל 171^a עניניהם להחזיק מעשה אבותיהם ביריהם. ואם יעשו כן ימצאו
 חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. ונוח להם שנהפכה שלייתם על פניהם. כעוללים
 לא ראו אור בעיניהם. ולפי שיצאתי קטן מאשכנז לא השגתי לשמוע יושר מעשיהם
 וצדקותיהם רק מעט מועד אשר שמעתי מא"א ז"ל ומאחותי ומוקנתי ז"ל אשר
 ספרו לי אחר מאביהם ז"ל. ואם שמעתי קצת ממעשה אבותינו הראשונים כתבתיו
 פה: זקני הר' יחיאל נולד בשנת תת"קע"ו וכשהיה כבן י"ג שנה היה לו חבר
 נאמן הר' שלמה הכהן ז"ל וכרתו ברית יחד שכל אחד יהיה לו חלק בכל מעשה
 חבירו הן (הן) במצות הן בעניינים אחרים. ועמדו בברית כל ימיהם והיו חסידים
 ואנשי מעשה יחידים בדורם. והיו בליל יום הכפורים בשנת כ"ד לפרט
 בתחילת הלילה כבה הנר של זקני ז"ל שהיה לו בבית הכנסת. כי כן נהגו
 באשכנז שכל זכר מרליקין בשבילו נר של שעה בבית הכנסת בעיוה"כ שיש בו
 שיעור שידליק יום ולילה. ובחול המועד נפטר זקני ז"ל וכבוד גדול עשו לו
 במותו ובאו מן המקומות הסמוכות לקבורתו. ומנהג באשכנז שסמוך לבית הקברות
 מניחין הארון על אבן אחת מיוחדת לכך ופותחין אותו לראות אם לא נתגדו אבריו
 מחמת טלמול הארון. וכאשר עשו לו כן קרב אליו ה"ר שלמה הכהן ז"ל עד ד'
 אמות ואמר בקול דה"פ לפני הקהל. אני מוכיר (לפניכם) בפניכם שיוכר הברית
 שכרת עמדי. אז התחיל ב' 171 לשחוק בארון עד שראו אותו רוב הקהל. וכן אמר
 א"א ז"ל וקנתי מ"ב אני מעיד שאמרו שראו אותו משחך והיה היום הר' שלמה הכהן
 ז"ל היה לומר בבית מדרשו ביום וירא ותנה זקני ז"ל יושב אצלו. ויתמה מאד וישאל לו
 על עניינו. ויאמר לו שהיה עומד בטוב מאד. ושהיה לו כסא מוכן אצלו. ואמר לו ה"ר
 שלמה תמה אנאך יש לך רשות להראות לבני אדם. והשיב לו שנותנין לו רשות לילך
 לביתו כבתחילה שלא היה רוצה שיאמרו כמה מתגאה חסיד זה יותר משאר הצדיקים.
 והיה בששה חרשים אחרים פטירתו בליל שבת בחצי הלילה נראה לאשתו ואמר
 לה מהרי וקומי וקחי בניך ובנותיך ומוציאם (צ"ל והוציאם) מן המקום הזה. כי
 מחר יהרגו היהודים אשר במקום ההוא וכן נגזר על כל הסביבות והתפללנו ונתקבלה
 תפילתנו חוץ המקום הזה ותקם ותעשה כן וחזרה להציל את אשר לה ונהרגה עם הקהל
 אחר שהוציאה משם לא"א ז"ל ולאחיו הר' חיים חבירו של ר' מאיר מרוטבורג
 רבו של א"א ז"ל וגם לבני אחיו הר"ר חיים למד. והיה להם עוד אח וה"ר אליעזר
 שמו ונפטר בן כ"ו שנה. ואמרו עליו שהיה גדול בתורה כאחיו הר' חיים ז"ל. והיה
 להם ששה אחיות כולן חסידות והיו בעיני העולם חשובים כפי ענינם. ותשעה מהם
 יצאו מן המקום בליל שבת הנזכר ע"י מעשה הנזכר. וכלם הרבו בכנים ובנות

²⁴ יבמות ס"ב ב' ע"ש.

לרוב. ושמעתי שאחד מבני דודי הרי' חיים ז"ל נשא באשכנז והיו בחופתו כת"ק אנשים ונשים שהיו מולם קרובים. והרחוקים שבהם היו 172^a רביעי ברביעי: וסבת ליציאת א"א ז"ל היתה מפני תפישת הרי' מאיר מרוטנבורק שתפשו הא' המושל והקהילות של אשכנז פדאוהו בממון רב. והמושל לא רצה ליקח ערב רק לא"א ז"ל והוצרך ליכנס ערב בממון רב וקודם שנחלק הממון על הקהלות אנפטר הרי' מאיר בתפישתו. והמושל העליל א"א ז"ל באומרו כי מאחר שנפטר בתפישתו קודם שפטרנו מן המאסר שבאחריותו נפטר. והקהילות והוא שיהיו פורעין הממון. ונשמט מלפניו והלך לעיר אהרת. ומפני יראתו מן המלכות יצא מאשכנז. ובא לעיר הגדולה טולישלה. ובשנה הראשונה שבא שלחו לו כתב מהקונסיגו של העיר שבת"ר בה שיחזור אל ביתו. ושהם ישלחו חמישים שרים לקראתו עד תחילת **שנה** אשכנז. ושהיו נתונים לו כתב כטחון מן המלך. לפי שהיו מכירין חכמתו ומעלתו וכל ענייניהם היו עושין בעצתו. ומפני הגזרות המצויות שם לא רצה לחזור. וזאת היתה סיבת ביאת א"א ז"ל לזאת הארץ. ומאת ה' היתה זאת להעמיד תלמידים רבים בארצות ספרד. צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. כי לא היו בארצות אלה פירושים מרדיוקים. וגם עשה לתלמוד פירושים ופסקים. ובכל מקום אשר פירושותיו ותשובותיו ופסקיו יגיעו. חוקי האל ותורתיו יודיעו. ובניו הלכו בדרכיו. לא שנו מעמו. מאשר שמנה לחמו. לצורו נצרו בכל משמר עקב. אשר מצותיו שמר. לאשר אמר ברוך מבנים אשר. כולם מליצי יושר. החיוקין בדת האל אלהים עולם מקמנם ועד גדולם. והגינו על 172^b בני דורם בפעולם. ואני קטונתי מאד מכולם. ובזכותו העמיד על כנו חו"ט מנעו. ונצר משרשיו ואונו. להעמיד ישיבתו על תלה. ובחוצאה גדולה יותר מבתחילה גם עניין הקהל יצאו ותקונו ובדניהם ומשפטיהם עברו זמן עמי ואני עמיהם גם אנשי ממלכות הסכמי לסמוך עלי ברניהם לא מחכמתי ושכלי כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי אבל נתנני השם לרחמים לפניו. להיות דברי מקובלים להם. ומרמים ברעיוניהם שאני נושא בדין פניהם. ואני תפילתי לאלהי עולם לשלם לקהל הקדוש הזה שכר טוב בעולם ועל כל הטובה אשר עשו עמי כלליהם ופרמיהם לתת כל שאילותי אשר שאלתי מהם מנדיבות לבם ולא לשום סבה. וכן יהיה תמיד עד שאפטר מהם באהבה רבה וזרעיה יהיה נכון לפניו וצאי צאי לעיניהם. והיו רצון מלפניהם להבין להם דרך להתיישב עמיהם כאשר עשו עם אבותיהם טובה אחרי טובה ועל שהעבר ועל הבא לצור נורא עליה. יהודה יהודה בתחילה. וזכות הרחמן וזכות אבותינו יעמוד לנו שלא יכרת ממנו בטולישולה עד שיכוננה אל אדיר ונורא ובא לציון גואל. איש יושב על כסא א"א היר ז"ל כל הימים עד כי יבא שילה ולו יקחת עמים ויעמד כהן לאורים ולתומים.

תם ונשלם שלייע.

אדוני אבי ז"ל תיקן בעירו באשכנז שכל אחד מהקהל יהיה נותן מעשר מכל הבא בידו וכן תיקן במדינת טולישולה שהוא ובניו 173^a יעשו כן. ואחר פטירתו ז"ל הסכמנו אני וכל אחי לקיימא ולהוסיף בה דברים. ובאלול שנת ק"ו תקנתו וחתמו בה בני הגדולים. וכתבתי בה נוסח התקנות בכאן בע"ה יחמ"ב. וגם אולי יראה אדם אחר וירבנו לבו לקבלה עליו וזו נוסחה: אנו הבאים על החתום עמרנו ועל תקנה אחת מכתביבת יד זקיננו הרי' אשר ז"ל וזה נוסחה: שמע בני מוסר אביך ועל תמוש תורת אבך. יען כי בארץ אשר יצאנו משם נהגו אבותינו ואבות אבותינו להפריש חלק אחד מעשרה חלקים לגבוה לצדקה לצורך מצוה מכל מה שירוחו במשא ומתן כמו שאמרו רז"ל על המקרא ודרשו תעשר את כל תבואת זרעך מכאן למפרישי ימים שמפרישין חלק אחד מעשרה לעמלן בתורה²⁵).

(25) ע' פסיקתא דר"כ פ' י"א ובהערה יד ע"ה שם.

172^a

173^a

שנה

חו"ט

דחתמו

לכן יצאנו בערבות²⁶) אבותינו וקבלנו על עצמינו להפריש חלק אחד מעשרה מכל מה שנרויה במשא ובמתן ברבית ובסחורה ושלושה רביעים מאותו חלק עשירי נתן לתוך קופה ותהיה הקופה ביד שני גבאים. ועל פי אותם הגבאים ינתן כל מה שיותן לכל מי שצריך ממנו. ודבר זה קבלנו על עצמינו ועל זרעינו לשמור ולעשות ולקיים. והגבאים שביררנו הם שני אחים שהם ר' יעקב ור' יהודה יצ"ו ומה שקבלנו עלינו בפי ימים להרש מרחשון שנת ע"ה יעקב היצירה. אשר בן הר' יהואל ז"ל. שלמה בן הר' אשר נר"ו. יעקב בן הרא"ש יצ"ו יהודה בן הר' אשר ז"ל²⁷) (173b איש חיל²⁸). אליקים בן הר' אשר נר"ו. וסמוך לחתימת כתב שזה נוסחו: והסכמנו אנחנו חתומי מטה שיהיה בכלל תיקון זה הכתוב למעלה כל מה שבא ויבא ליד כל אחד ממנו בין במעות בין בירושה בין במתנה בין בנישואין בין באוזה צד שיהיה ויהיה חייב כל אחד ממנו להפריש תחילה ממה שיש לו להפריש תוך שמנה ימים אחר שיתחייב להפרישו ולהשתדל ליד הגבאים ע"כ נוסח הכתב השני. והחתומים עליו שלמה בן הרא"ש ז"ל. יעקב בן הרא"ש ז"ל. יהודה בן הרא"ש ז"ל. שמעון בן הרא"ש ז"ל. אנחנו הבאים על החתום מקבלים עלינו כל התקנות תקנות המעשר הכתובות למעלה כאשר הסכים אי"א ז"ל ושיפרע כל אחד ממנו הנזכרים כמו שזכר למעלה. ועל אמות דבר זה חתמנו שמותינו פה בר"ח אלול שנת המשת אלפים וק"ו ליצירה. ע"כ נוסח הכתב השלישית. והחתומים שלמה בן הר' יהודה נר"ו. יהואל בן הר' יהודה נר"ו. ולפי שאני יודע ומכיר מעוט שכלי וקוצר ידיעתי ואיני יודע ראוי ליקח תנאי אפי' מקהל קטן כ"ש מקהל גדול וקדוש קהל מולישולה יצ"ו ועל כן קשה לי מאד להיות צריך לקחת תנאי ואם הייתי יכול לעבור זולתו לא הייתי לוקח אותו. אבל מה אעשה וההוצאה היא גדולה. ובממון שתחת ידי איני יכול עם למודי רק ע"י אחרים. והקרן בכבנה. והריוח מעט. והמשתדלים לוקחים חלק בראש. ובטורח גדול נתנני לי מה ושתנתני. עד שאני בעוני כמצפה לשלחן אחרים. אבל אם יסכים האל ית' על ידי ואפרע החובות שעלי. אפשר שאעבור זמני בלא תנאי הקהל כולו או מקצתו ואתן העורף ללומדי התורה או בשאר דברי המצוה. ובוה לפי מיעוט דעתי אצא ידי חובה. כי זה בעיני יותר טוב משהחוב לקהל יצ"ו. כי יותר ארדק אני לתת למקומות הנזונים ממה שיעשו הם. והשכר הוא להם כי אני ושלי שלהם. ומאחר שהקצו אות' למצוה בעיניהם אינו טוב שיחזור חול לידיהם. ואחרי אשר כל כוונתי בפריה ורביה כדי שיהיו לי בנים עוסקים בתורה ושבים לאל ית' עוד בני אינם עוסקים בדבר אחר. וכן יהיה תמיד בע"ה. ורז"ל אמרו שאין אדם חייב לזון בניו הקטנים רק עד שש שנים²⁹). אני אומר מה שיהיה לי ליתן מן התנאי שלי לאנשים נכריים שלומדים שאיני יודע עניינם שיותר טוב הוא ליתן אותו לבני ולהוציא עליהם. ובוה גדל שכר הנותנים. לחשבתי שצריך לכל אחד מהם למוזן ולכסות א' ית' חוב לכל יום. ואם יחסר מהם בעודם קטנים בגדולתם צריך יותר ויותר וכן הסכמתי לחשוב להם. ועד סוף נוביימרי זה קבלתי שבעה אלף זהובים ורמ"א זהובים³⁰) חשבו שמפורש למעלה. ונתתי מהם בדבר מצוה ג' אלף ות שב"א³¹)

האלף

174a

שמיני
צמיה

116s

174b

²⁶ צ"ל בעקבות.

²⁷ כ"ס טעות וצ"ל נר"ו או יצ"ו.

²⁸ לעיל איתא בן איש חי ואולי צריך להגיה שם. ובכלל לא נתבררה לי המנה של תואר זה.

²⁹ כתובות מ"ט ע"ב ע"ש.

³⁰ ב"ב כ"ז כ"ה שבעה אלף" ("ל"ו אלף") ובמקום רמא צריך ג"כ להגיה לשבעה

ר"מ ולמחוק ה'.

³¹ אולי צ"ל ותשכ"ד.

זהובים שהוא המעשר כפי חיוב התקנה הכתובה למעלה. והוצאתי על בני בזמן שכל אחד ואחד כפי הסך שנוצר למעלה שעולה י"ח אלף וצ' זהובים הסך עם המעשר שנתתי כ"ח אלף זהובים¹⁷⁴ ותתייד. במקום אלו המעות הסכמתי שיהיו הקדש הספרים שלי על פי השומא ששמו אותם ג' אנשים כמו שמפורש בפנקס שלי והם מזומנים ללמוד בהם. ושכר גדול יש לנותנים המעות כמו שאמרו ר"ל הן ועושר בכיתו וצדקתו עומדת לעד זה העושה ספרים ומשאילם לאחרים. ואם לא ישוו זה הסכום אני מניח מנכסי לתשלום הסכום הנזכר בעז"ה ית'. ואני בוטח בשם ית' החוקר כליותי ומבין כל מחשבותי שיומין לי ענין שאובל להחזיר גם על מה שהוצאתי על בני על הדרך הנזכר. ולפי שכונתי היא שיתעסקו בני תמיד בתורה ולא בדבר אחר. הסכמתי בלבי שלא אנה מנכסי לבני בתורת ירושה רק מאה זהובים והשאר יהיה הקדש מוקצה ומזומן לכל מי שיעסוק מהם בתורה. ולא יחלקו אותו ביניהם בשוה רק כל אחד ואחד מהם יקח כפי טיפולו ולפי צורכו על פי אמם ואחריה ע"פ גזבר או גזברים שאמנה ועל הסדר שאכתוב בגזברות. ומי שילמוד מורעי יהיה קודם. ואחריהם מי שילמוד מורע אא"ל. ואחריהם כל מי שילמוד ויהיה תורתו אומנותו.

צואת מורינו הרי יהודה וצ"ל מחמת מיתה. זהו מה שאני מסכים לעשות מענייני. שומברו מספרי עד ג' אלפים זהובים. והיו הקדש לתלמוד ויתחברו עם הקדש אחר ותטילו לחיותם כדנים לכל דבריהם להניח אלפים זהובים שלמים שתרווח בהם. ותעלה הרווח בכל שנה עם הקרן. ולא תוציא כלום לא מן הרווח ולא מן 175^a הקרן אבל יהיה הכל ישמור לצורך נשואי דונה בתי. ואז ישאנה לפי כבודה. והמותר יתחבר עם שאר מה שאניה מנכסי לחיות בידינו ואם יתכן להשיאה במשפחת בית אבי לא ישאנה חוץ למשפחה. ואני מניח לכל אחד מבני ק' זהובים¹⁷⁵). והשאר אני ואשתי מקדישים אותם מהיום ולאחר מיתתי. האחרון ממנו על התנאים שאפרש שיתנו מהם לכל אחד ~~הוא~~ מבני כל זמן שתהיה תורתו אומנותו לפי טפולו כל זמן שיהיה שם ריות יתנו מן הרווח ואם לא יספיק הרווח יתנו מן הקרן די מחסורו אשר יחסר לו ולטפולו. ואם יהיה לשום אחד משלו כדי העברה ישלמו לו ^{או} מן ההקדש על שיהיה לו משלו ואם ח"ו לא יהיה בהם מי שתורתו אומנותו. אם יהיה תם וישר וירא אלהים וילך בדרך טובה וישתדל בצורכי אחיו כיו שיוכלו לעסוק בתורה ואם יתעסק בכל שאר המצות בכל יכולתו יהיה לו בהקדש כאחד מהאיו העוסקים בתורה. כיון שמתעסק בצורכיהם כי עין חיים הוא למחזיקים בה ותומכיה מאושר כזבולון אחי יששכר וכשמעון אחי עזריה. והח' מן הרווח בכל שנה נתן למו שיצטרך לו ממשפחת א"א ז"ל. ואם יהיה לי

1 חתן שיהיה תורתו אומנותו או חתני יהיה קודם לקח מן ההקדש הנזכר מכל אדם על הדרך הנזכר ואחריהם כל מי שתורתו אומנותו. ואני ממנה ה' גזברים על ההקדש הנזכר¹⁷⁵ והם שלמה ויהואל בני ור' אליעזר אחי. ור' אשר בן אחי ר' שלמה ז"ל. ור' שלמה ישראל שכל מה שיעשו הם או רובם שיהיה עשוי. והוא אחד מבני ור' אליעזר שהוא הקרוב יותר. וכן בכל זמ' וזמן וכל אחד מהגזברים שישתלק מן הגזברות או ילך אחד מן העיר או יפטר שימנה אחר במקומו קודם ובעצת הנשואים או רובם. ואם לא יעשה בן הנשואים ימנו. ואם לא יסכימו יקחו מכריע הגדול והמפורסם במדות בעך בזמן ההוא. והנה אני ואשתי מחייבים עצמינו בקנין שלם באלף כפולות לגזברים או למי שיהיה במקומם בכל הנכסים אשר יאמרו שהיו לי עתה נאמנות¹⁷⁶ עדים כשרים מניחין רשות לעצמינו בעיקר

צוואת
אחרת

dl -

צוואת

הנשואים

מניחין

¹⁷² לא נתברר לי השבן זהו ההשבן של ההוצאות על בניו. ונראה שאחר מלת הסך חסר המספר. ולא הפצתי להכניס עצמי בהשערות שאינם אצלי לכה"פ בנדר ההחלטה. והמעמידני על האמת ברוך יהיה.

ההקדש הזה שנוכל למכור ולמשכן ולשעבד שנינו בכל מה שנרצה מנכסינו שקנינו ושנקנה בשטר מקוים כהונן גם אנחנו מסכימים בעיקר ההקדש בשטר חתום מעדים שיהיה **צ"ל** וקיים ונמלטנו קנין על הכתוב למעלה בכל חזוקים שיוכל בדין לעשות לקיים כל הכתוב למעלה בין לענין קיום ההקדש או בטולו כלו או מקצתו ולא יפסד שום דבר ממנו בשביל טעות סופר או הסרון שום דבר שימצא בשטר ההקדש שיעשה בדבר. ועל כל מה שכתוב למעלה נמל בפנינו אנו התומים מטה ר' יהודה נר"ו קנין שלם במנא דכשר למקניא ביה בשלה³³) סיון שנת חמשת אלפים 176^a ומאה ותשע לבריאת עולם והחתומים עליה משה ב"ר בנימין נ"ע רומי יצחק ב"ר אברהם נ"ע מימון³⁴).

תם ונשלם שלי"ע.

תוכחת הרב רבינו יעקב בן הרא"ש ז"ל לבניו.

שמע בני מוסר אביך ואל תמוש תורת אבך. וי' יתירה לרבות אחיך הגדול. איזהו כבוד אב להיות (להיות) מזומן לכל מצותו. ובלבד שלא יבטל עצמו מרבה תורה. ואיזהו מורא אינו יושב במקומו ואינו (משיב לו) סותר את דבריו ולא יקוץ בתוכחתו ומכלימו בפני אדם ואינו משיב לו הוזהר במאכלך שלא תבוא לידי ספק חלב. ולא לידי ספק נבילה וטריפה. שלא תאכל בשר מידי כל אדם אלא מידי מומחה לרבים. ולא תאכל ירך אלא א"כ ניטל גיד הנשה לפניך ע"י בקי נאמן ומשתיטול החוטין בעור שהן חמים ולא תאכל דקין כלל. ולא תאכל עוף מלא עד שתטול כל החוטין. ולא (קו) קובע שליא מלא לפי שיש בתוכו מלא חוטין מלאים דם. ולא תאכל פולים וערשים בתוך י"ב חודש בלא בדיקה. ולא תאכל תבשיל שנתבשל ע"י השפחות. ולא תניח היין והתבשיל בלא חותם ולא מפתח. ולא תכעס על שום אדם. והוי קורא לכל אדם בסבר פנים יפות. ולא תשב במושב לצים. ולא תהיה מיושבי קרנות. ולא מהולכי מרברות ובשוקים **אם** לא לצורך עצמך ולעשות רצונך. ולא תוציא דבר מפך אלא לצורך. הוי קובע עתים לתורה (והוי) ועשה תורתך קבע וכל מלאכתך עראי וכשאתה יושב ועוסק בתורה שב³⁶ 176 ביראה וברתת כתלמיד העומד לפני רבו. ולא תעסוק בדברים בטלים וערבית בזמנה. וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום. ולא תננס בערב לאכול קבע עד שתקרא ק"ש בברכותיה. ולא תאכל בשבת במנחה קודם תפלת המנחה ולא בחול קודם תפלת ערבית. והוי זהיר במצוות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכר ועבירה כנגד הפסדה. ולא תאכל שום דבר עד שתברך לפניו כי אסור ליהנות בעוה"י בלא ברכה. ולמדנו לפניו מן התורה ואחריו מק"ו. וכל ברכה שאין בה כונת הלב אינה ברכה. ולא תתן מלבושך לחייט לתפור אם לא יתפרסם בביתך. והוי זהיר בספק כלאים. ואל תהי בז לכל אדם. והוי זהיר בשבת שלא תאכל חמין כי אם גרוף וקטום מן הגחלים (מן הגחלים) משני צדדין ולא תאכל ולא תשתה שום דבר שהובא ברשות הרבים. ואל תבטח בעשרך ולא בבינתך ולא בשום אדם נברא בעולם אלא בשם י"ת וי"ת לבדו. ואל תרבה בהנאת הגוף כי העושה כן עובד ליצר הרע

³³ צ"ל בשלה. וע' מצבה נ' בס' אבני זכרון וא"כ נכתב כל זה סמוך מאד לפני מיתתה. וגם החלקים הראשונים כפי הנראה לא נכתבו קודם י"ט סיון שנת הק"ט וע' הערה 4. ויש לפקפק עוד וצ"ע.

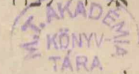
³⁴ זה האחרון וכן הר' אשר בן אחיו של ר"י נזכרו בספר זכרון יהודה וע"ש בקונטרס דעת סופרים למהר"ד קאסעל נרו.

שבגופו והוא כעובד ע"ו אלא להעמיד ולקיים עצמך בכריאות בעבודת השם י"ת
ואל תחמוד כל אשר לריעך. ולא תונה אותו ולא תננוב לו אפילו גניבת דעת.
והזהר שלא לקחת רבית וכל שר ישראל באמצע אסור. ולא תוציא שם שמים
לבטלה. ולא תזכירו אלא במקום נקי ובידיים נקיות. ולא תקבל עליך לעשות
דבר בקבלת הן או קבלת לאו לפי שהן 177^a כירות נדרים ושבעות. ולא תטה
משפט³⁵ ובלבד שלא יענה את הדין הרבה. ושם אלהים אחרים לא תזכיר. ולא
תאכל בשר אחר גבינה אלא בקינות הפה והרחת ידים. וגבינה אחר בשר אסור עד שש
שעות שישרא. ולא תקיף פאת ראשך ולא פאת ראש בניך. ויין שיש בו יתושין
וכן מים שבבור לא תשתה עד שתעבירם במסננת. ולא תלך רכיל ולא תשנא
אחיך ולא תקום ולא תמור. ואם יגנך או ישבחונך יהיה בעיניך שבתן כננות
וגנותן שבתן. ופשפש במעשיך בכל יום ותקן מעשיך. ולא תדבר רעה משום
אדם. אם תראה שעושין דבר שלא כהוגן הוכיח אותם בדרך מוסר ובדרך תבונה.
ואל תבזה אותם כדי שישמעוך ואל יבעשו בך הכל כפי שתראה העת והזמן. תבנה
תחניף את הרשעים. והוי זהיר בתלמוד תורה לבד השעה שאתה צריך לפרנסתך.
והוי זהיר במאה ברכות בכל יום³⁶. ואנו מברכין ק"ו עם ברכת תפילין ובברכת
היין שבברכת המזון. והוי זהיר באהבת השם י"ת ובקידוש השם ויראת השם
(בנפשך) בגופך ובממונך עד שתתיר עצמך להריגה ולשריפה ולא תחשוב בעצמך
צער הכלה כלום כנגד העונג שאחר המיתה שיהיה לך מהלכים בין העומדים. והוי
זהיר בצדקה ובגמילות חסדים ובהכנסת אורחים וכשתעשה צדקה הזהר שלא תעשה
אותה אלא לכבוד השם בלבד ולא לכבודך ולא לקנות לך שם. והוי זהיר בתלמוד
תורה לשמה כדי שתדע המצות ותשמור עצמך מן העבירות וכשתזכור בהם אנשי
דורך כי בעונותינו התורה משתכח ממנו 177^b בכל יום. ולא תתעצל מללמוד
כל ימך. ולעולם הן עניך במו שהוא למעלה מן במעלת החכמה. ודע כי למוד
חכמה וספרים אין קץ. והרבה אדם מפסיד ביום אחד ובשעה אחת ממה שלמד
אם הוא מתבטל בהנאת לעולם. והוי זהיר להאריך ולעמיק ולחפש אחר כל הספרים
בדרך פסק ההלכה בדבר הצריך לעולם. ולא תאריך ולא תעמיק בדברי קושיות
שלא לצורך כי אינם עושים רוב בני אדם כי אם לקנות שם מערבב בעלי
הגמרא. ובכל מסכתא שתלמוד תכתוב מעט בכל מן הפוסקים. ומן ההלכות
המעורבות כתוב הכללים כדי שיהיו בידך ואם תספה (תספק) באחד
מהם תמצאם בפעם האחרת ובוה יצאו דבריך לאור ותתקיים תורתך ותזכור שתקרא.
ותוציא לשון הגמרא בפיך. ולא תגמגם בקריאתה כי חיים הם למוציאם ולכל בשרו
מרפא למוציאם בפה. והזהר בשאתה מתפלל שלא תחשוב בשום דבר ובשום
ענין אפילו לדבר מצוה אלא לדבר תפלה לבד. כל טורח שאתה טורח בארמה
בחרישה וזריעה הוא כדי להוציא ממנה פירות כן כל מה שאדם טורח בעניני גופו
הוא כדי לקיים הנשמה ופרי מעשה כל היום עת בתפילה ופרי מעשה כל השבוע
יום השבת. והזהר שתהיה עם השם י"ת תמים. ולא תבטח בדברי הלכות ולא
בשום נחוש ולא תשאל לחוים. ולא תשליך גורלות ולא בנקודות ולא בשום דבר
כי הכל הבל ומחסרון הבטחון. בלתי אלא לבדו תבטח והוא יעורך כמו שאמרו
ז"ל בא למחר. . . .

הכריות
אזכור

ה
א
א

לד

³⁵ נראה שחסרין ככאן איזה מלות כמו והוי מתון בדין וכדומה.
³⁶ ע' טו"ח סימן מ"ו ובב"י שם ולפ"ו יש רק ק"ה וע"ע עוד במגן אברהם
שם בשו"ע אך לפי דבריו נצטרך להגיה כאן יותר מדי וצ"ע.

תם ונשלם שלי"ע.

כבוד אדמו"ר הרכ מו"ה א. ה. ווייס המו"ל המ"ע בית תלמוד!

עוד טרם נדפסו הצואות עד תומם קבלתי שני מכתבים משני גדולי ישראל אשר אבקש מאת רומענותי כי יאבה לתת להם מקום פה. הראשון מעשי"ק פ' הוין הוא מאת כבוד הרה"ג כמהר"ר משה גידעמאנן נר"ו האב"ד דק"ק ווינא. וז"ל קראתי בשמחה צואת ר' יהודה וכו' והנח לפי דעתי הצואה שלמה בהתחלתה ומתחילה: צואה מחסיד אחד מוסר לבניו. כלומר פעם אחת צווה חסיד אחד מוסר לבניו. דחינו שצוה אותם לשמור דרך האל אדוניו. והמעם שעשה כן לא מפני שאינם טובים כבני זמנם אלא וכו' כך היה המעשה וע"ז המעשה נסמך ר' יהודה לצוות ג"כ לבניו ע"כ מוסיף ואומר וע"ז אמרתי טובה וכו' כך הוא סדר הדברים ולא חסר כל בו. והמעשה לפי הנראה מקורות העמים לוקח כי כן מורה עליו הלשון דרך האל אדוניו. וזה הלשון אינו לשון היהודים ור' יהודה התחיל בזה המעשה כברשות לחרהיב עוז לצוות לבניו ולהוכיחם למען לא יהיה זה לגנאי להם ע"כ. והדברים נאותים ומתקבלים על הלב אם שיש מקום לערער ולומר שכתב אדוניו רק בעבור החרוץ עם לבניו וכניכר בקצת מקומות שהשתדל לחרוץ דבריו. הכתב השני אשר הגיעני הוא מטי"ז מנחם אב מאת כבוד הרה"ג כמוהר"ר שלמה חיים זלמן האלבערשטאם נר"ו וז"ל. קראתי בשמחה לב וכו' אמנם בענין הזמנים יש לי לדון כי הנה לדעתך יש להגיה ל"ה שנים במקום כ"ה ולפ"ז זמן ביאת הרא"ש למולטילה בשנת ס"ה וא"כ מה שכתוב בפיסקא ג' אח"כ כ"ו שנים נפטר אבי ז"ל הוא בשנת פ"ח וכו' והוא כהגבלת כל הספרים לא כמו שהגבלת אתה לשנת פ"א ולפ"ז צריך להגיה בפיסקא ה' מעת פטירת אבי שיש לו כ"א שנים והוא כמו שכתב בנוסח מצבתו באבני זכרון ויחזק ב"א ד' בישיבת אבותיו ע"כ. והנה באמת נשמט ע"י שגיאה מהקדמתי שיש להגיה בפיסקא ג' ט"ז שנים. וע"י ברשימת הרה"ח כמוהרש"ו זאכס צד כ"ט הערה י"ז שבקש לקיים גרסת הבעל צידה לדרך שזמן פטירתו של הרא"ש הוא בשנת כ"א. אבל עם כל זה אחוש בנפשי כי יש ידים מוכיחות יותר להשערת הרה"ג שחז"ה, סוף סוף אין בירי לחתוך את הדין ושתי הסברות הן לפני הקוראים ובידם להכריע.

B

710.